

Η Ξενομανία μας (Φώτης Κόντογλου)

Categories : [ΚΟΙΝΩΝΙΑ](#)

Date : Σεπτεμβρίου 12, 2008

Από τα άρθρα που έγραψα τελευταία για την παράδοση και για την εκκλησιαστική μουσική, έγινε κάποια αναταραχή στα πνεύματα, όπως κάθε φορά που γράφονται κάποια παρόμοια πράγματα. Άλλοι δυσανεστηθήκανε κι άλλοι ευχαριστηθήκανε. Δυσανεστηθήκανε όσοι θέλουνε τους νεωτερισμούς, κινημένοι από την μανία να φαίνονται προοδευτικοί και μοντέρνοι. Αυτοί θυμώνουνε σαν ακούνε τέτοια πράγματα που γράφω. «Τί θα πει παράδοση και βυζαντινή μουσική, στην εποχή που βρισκόμαστε; Σκουριασμένες ιδέες! Καθυστερημένα μυαλά!». Κάποιοι μάλιστα με βρίζουνε. Εγώ το έχω πάρει απόφαση. Βέβαια στεναχωριέμαι, που βλέπω ομοεθνείς μας να μην χωνεύουνε τα ελληνικά πράγματα, επειδή η ματαιοδοξία τους είναι πιο δυνατή από την αγάπη που έχουνε για τον τόπο τους, αλλά τί να απαντήσω στις βρισιές τους; «Αφες αυτοίς, Πάτερ, ότι εμίσησάν με δωρεάν». Η ξενομανία είναι θαρρώ κι αυτή μια αρρώστεια. Αυτοί οι δυστυχημένοι είναι σαν τα μικρά παιδιά, που τους αρέσει το ξένο ψωμί και το ξένο φαγητό, κι ας είναι το δικό τους καλύτερο. Δεν πας να τους λες πως ξεγελούν τον εαυτό τους και πως θρέφονται με ψευτιές! Τους φαίνεται πως με τα λόγια σου τους προσβάλλεις, πως τους βγάζεις τα παράσημα του μοντερνισμού, πως τους κατεβάζεις από κει που τους ανέβασε η περηφάνεια τους κ' η περιφρόνηση για την δική μας παράδοση.

*

Τη μουσική μας την περιφρονούνε γιατί είναι, κατά τη γνώμη τους, πρωτόγονη, βάρβαρη και παλιωμένη, μ' έναν λόγο «βλάχικη», ανάξια για ανθρώπους που ζούνε «στην εποχή των μεγάλων κατακτήσεων της επιστήμης». Εμείς, οι αμόρφωτοι κ' οι καθυστερημένοι, ζαρώνουμε μπροστά σ' αυτούς τους βαθυστόχαστους Έλληνες, που πίνουνε το μουσικό νέκταρ της εποχής μας, καμωμένο από λογιών-λογιών βιδάνια, από τις νερουλιασμένες καντάδες και τις βαρκαρόλες (που ακούγονται σε πολλές εκκλησίες όπου λέγονται εκκλησιές ελληνικές κι ορθόδοξες), ως τα ουρλιάσματα των αραπάδων, των Μεξικάνων και τα κακομοιριασμένα κι ανούσια τραγούδια των νοτιοαμερικάνων. Με τέτοια μουσικά νεροβράσματα κι αποφάγια θέλουνε να θρέφονται αυτοί οι λεγόμενοι Έλληνες, που κληρονομήσανε τον τόπο που γεννήθηκε ο Τέρπανδρος κι ο Αρίωνας, δηλ. οι αρχαιότερες ρίζες της μουσικής στον κόσμο.

Οι φαντασμένοι που δεν θέλουνε τη βυζαντινή μουσική, την κατηγορούνε, κοντά στ' άλλα, γιατί τάχα είναι ένρινη. Τους φταίει η μύτη, μόνο και μόνο επειδή αυτή η μύτη

είναι ελληνική. Γιατί, στα γαλλικά τραγούδια που τραγουδιούνται με τη μύτη, όχι μοναχά δεν τους πειράζει το ένρινο, αλλά και τους ενθουσιάζει. Εκείνη η μύτη, βλέπεις, είναι γαλλική μύτη! Αλλά, αυτοί οι ξενομανιακοί, ας μάθουνε πως κ' οι αρχαίοι Έλληνες μιλούσανε με τη μύτη, όπως γράφει ο Διονύσιος ο Αλικαρνασεύς κι άλλοι ιστορικοί. Μα, στου κουφού την πόρτα όσο θέλεις βρόντα!

Η βυζαντινή μουσική είναι σε πολλά, συνέχεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής που διαδόθηκε στην Ασία με τον Μέγ' Αλέξαντρο. Αυτή τη μουσική πήρανε οι φυλές της Ανατολής, οι Μικρασιάτες, οι Σύροι, οι Πέρσες, και προ πάντων οι Αραβες, κι απ' αυτούς την πήρανε οι Τούρκοι, που την παραλλάξανε αναλόγως τη φυλή τους, και γι' αυτό κάποιοι προκομμένοι από τους φραγκεμένους Έλληνες τη λένε τούρκικη. Η βυζαντινή μουσική είναι η μουσική που έχει ιερότητα και αγιωσύνη και γι' αυτό μ' αυτή μπορεί να προσευχηθεί ο Χριστιανός. Το αίσθημα που νοιώθει όποιος είναι σε θέση να την καταλάβει λέγεται κατάνυξη. Η βυζαντινή μουσική δίνει τόνο και δυνατόν παλμό στη γλώσσα' οι λέξεις μ' αυτή παίρνουνε την πιο δυνατή έκφρασή τους. Η μουσική αυτή είναι το φυσικό ντύσιμό τους.

Ο Παπαδιαμάντης έγραφε: «Διά της πατροπαραδότου εκκλησιαστικής μουσικής, όχι μόνον τα ιερά άσματα έγιναν προσφιλή και οικεία εις την ακοήν, και η γλώσσα εις ην ταύτα είναι γεγραμμένα καταληπτή, ως έγγιστα, και εις τους αγραμμάτους, αλλά και αυτά των θείων Ευαγγελίων τα ρήματα δια της αυτής μουσικής και του λογαοιδικού αυτής τρόπου κατέστησαν οικειότερα, εις την ακοήν τουλάχιστον. Ας δοκιμάση τις να μεταφράσει εν τροπάριον εις την δημώδη, και τότε θα ίδη ότι η γλώσσα ήτις είναι ζωντανή εις τα ηρωικά και ερωτικά άσματα του λαού, είναι ψυχρά μέχρι νεκροφανείας δια τα τροπάρια. Π.χ. «Ανοίξω το στόμα μου και πληρωθήσεται πνεύματος...», «Θ' ανοίξω το στόμα μου και θα γεμίση πνέμα, και λόγο θα βγάλω» (διότι πώς άλλως θ' αποδοθή η μεταφορά ή μετωνυμία του «ερεύξομαι»);). Πλην, θα είπη τις αντί να μεταφρασθώσι τα υπάρχοντα, ας ποιηθώσι νέα εκκλησιαστικά άσματα υπό των δοκίμων ποιητών μας. Αλλά δια να γίνουν νέα θρησκευτικά άσματα, πρέπει να γίνει πρώτα και νέα θρησκεία... Ας δοκιμάσουν λοιπόν εκείνοι που τα ονειροπολούν αυτά, να κάμουν θρησκείαν χειροποίητον, θρησκεία για τα κέφια τους, και τότε θα καταλάβουν και οι ίδιοι πόσον είναι μωροί και τυφλοί».

Βλέπεις, αναγνώστη, πως τα ίδια λέμε, κ' εγώ και ο μακαρίτης ο Παπαδιαμάντης, δίχως να έχουμε συνεννοηθεί. Λοιπόν, κάποια αληθινά πράγματα θα λέμε.

*

Και μια που θυμηθήκαμε τον Παπαδιαμάντη, ας βάλουμε παρακάτω λίγα λόγια για την παράδοσή μας, για την εκκλησιαστική μουσική μας και για την άλλη κληρονομιά που πήραμε από τους πατεράδες μας. Θα δει όποιος τα διαβάσει πως, σε πολλά ο μπαρμπ' Αλέξαντρος ήτανε πολύ πιο απότομος από μας, και τα έγραφε πολύ πιο αλμυρά, μ' όλο που ζούσε σε μιαν εποχή που μακαριζότανε μπροστά στη δική μας. Έγραφε λοιπόν: «Πρέπει να μένη τις εν τη τάξει, εν η ευρέθη απ' αρχής, όσον ταπεινή

και πενιχρά και αν φαίνεται, αιρετωτέρα δε είναι αείποτε η έντιμος ευτέλεια, της αδόξου και κομώσης πολυτελείας και τρυφής, διότι «τον καθαιρούντα φραγμόν δήξεται όφιος». «Ο πόθος της μωράς επιδείξεως, η μανία του καινά εκάστοτε λέγειν, η δοκησιοσοφία, ο τύφος και η οίησις, άγουσιν εις τας συγχρόνους αθειστικάς θεωρίας». «Η ταλαίπωρος Ανατολή υπήρξε και τότε (μετά την άλωση) και τώρα, υπό τε γεωγραφικήν και κοινωνικήν, υπό πολιτικήν και θρησκευτικήν έποψιν, άφρακτος αμπελών». Χτυπά αλύπητα τους αναξίους κληρικούς, προπάντων τους δεσποτάδες. Χτυπά και τους κοσμικούς: «Η λεγομένη ανωτέρα τάξις να συμμορφωθή με τα έθιμα της χώρας, αν θέλει να εγκλιματισθή εδώ. Να γίνη προστάτις των πατρίων και ουχί διώκτρια. (Τώρα έγινε κ' η Εκκλησία διώκτρια! Σημ. Φ. Κ.). Να μην περιφρονή αναφανδόν ό,τι παλαιόν, ό,τι εγχώριον, ό,τι ελληνικόν. Να καταπολεμηθή ο ξενοισμός, ο πιθηκισμός, ο φραγκισμός. Να μη νοθεύωνται τα θρησκευτικά και οικογενειακά έθιμα. Να καλλιεργηθή η σεμνοπρεπής βυζαντινή παράδοσις εις την λατρείαν, εις την διακόσμησιν των ναών, την μουσικήν, την ζωγραφικήν. Να μη μιμούμεθα τους παπιστάς, ούτε τους προτεστάντας. Να μη χάσκωμεν προς τα ξένα». «Έως πότε θα είμεθα αχαρακτήριστοι Γραικύλοι»; Μαλώνει τους παπάδες και τους δεσποτάδες «οι οποίοι ανέχονται την θυμελικήν παρωδίαν» (ήγουν την καντάδα). «Ο Γραικύλος της σήμερα, όστις θέλει να κάμη δημοσία τον άθεον ή τον κοσμοπολίτην, ομοιάζει με νάνον ανορθούμενον επ' άκρων ονύχων και ταυνόμενον να φθάση, εις το ύψος και να φανή και αυτός γίγας». Μαστιγώνει «τους εξ Εσπερίας ανατείλαντας φωστήρας με τους παχείς μισθούς, οίτινες μεταγγίζουν αθειστικόν πνεύμα εις την Ελλάδα». Σκίζει τα ρούχα του για τις ιταλιάνικες τετραφωνίες που μπήκανε στα χρόνια του, σε μια-δυο εκκλησίες. Τη βυζαντινή μουσική την λέγει «μουσική των Αγγέλων».

*

Κάποιος αναγνώστης μου 'γραψε πως στον άγιο Κωνσταντίνο της Ομοιοίας κάνουν δυο λειτουργίες την Κυριακή, την πρώτη ελληνική, ήγουν βλάχικη, και τη δεύτερη φράγκικη, ήγουν αριστοκρατική. Και πως την πρώτη την κάνουνε βιαστικά, να τελειώσουν μιαν ώρα γρηγορότερα, ενώ τη δεύτερη την κάνουνε με το πάσσο τους. Τί ντροπές είναι αυτά τα πράγματα; Ως που θα φτάξει πια η αναισθησία της Εκκλησίας που την κάνουν ό,τι θέλουν τα «ευλαβή» τέκνα της, φτάνει να ρίχνουν στο παγκάρι; Και νταούλια να της ζητήσουν θα τα βάλει για το χατήρι τους! Με τις δυό λειτουργίες, χωρίζονται, όπως είπαμε, οι Έλληνες χριστιανοί σε αριστοκράτες και σε πληβείους, σε ευρωπαϊσμένους και σε χωριάτες. Κοιτάξτε τι κακό κάνει στις ψυχές η Εκκλησία, πόσο αντιχριστιανικό είναι αυτό που κάνει με τις δυο λειτουργίες: Οι ρωμηοί, είναι που είναι οι περισσότεροι ματαιόδοξοι και ζαλισμένοι από την ξενομανία. Έρχεται κ' η Εκκλησία με τις δυο λειτουργίες, να τους ρίξει το δόλωμα στο οποίο έχουνε αδυναμία, δηλαδή το ξεχώρισμα σε ευρωπαϊσμένους και σε καθυστερημένους. Αφού η μια λειτουργία γίνεται για τους πρώτους, κ' η άλλη για τους δεύτερους, ποιός ψωροπερήφανος Έλληνας, προπάντων

ποιά Ελληνίδα, θα πάει στην πρώτη, δηλαδή στη χωριάτικη λειτουργία, και δεν θα πάει στη δεύτερη, που έχουνε «ευρωπαϊκή μουσική, σαν το θέατρο», που γίνεται για τους αργοξυπνημένους και καλομαθημένους, για την αριστοκρατία; Αυτό έλειψε να σηκωθεί κανείς πρώι-πρωί και να τρέχει για ν' ακούσει τους παπατρέχηδες! Αφού η Εκκλησία λέγει στον Θεό να περιμένει λίγη ώρα ως που να σηκωθούμε από τον ύπνο οι ξενύχτηδες, που παίζουνε αποβραδύς χαρτιά ή πάνε στο θέατρο, ποιός κουτός είναι εκείνος που δεν θα θελήσει να επιδειχθεί και να ξεχωρίσει πως είναι από την καλή τάξη της κοινωνίας, πηγαίνοντας στη δεύτερη λειτουργία; Πόσο έμορφα και χριστιανικά, και διδαχτικά για την ταπεινώση, τα κανονίζουν οι ιερωμένοι μας! Κ' ύστερα, δεν είμαστε κ' ευχαριστημένοι!

Τα ίδια, μοναχά με άλλα λόγια, έλεγε κι ο καϋμένος ο Παπαδιαμάντης: «Οι επίτροποι έβγαλαν εσχάτως την μόδα να τελώνται δύο λειτουργίες, α-λά φράγκικα, και εις τας μικρότερας εκκλησίας των Αθηνών, ως να ήσαν αι λειτουργίες φουρνιές ή βαρκαδιές (οίκτιρον, Κύριε!)».

Κ' εγώ λέγω, σαν αντίλαλος του Παπαδιαμάντη: «Δώσε μας ραβδί, Κύριε!».

Θα ήθελα να μη γράφω ποτέ κάποια πράγματα που ερεθίζουνε και δυσαρεστούνε όσους περπατάνε σε δρόμο, ανάποδο από μένα. Αλλά να γράφω για πράγματα που ευχαριστούνε όλους.

Μα υπάρχουνε ένα σωρό στραβά, που ίσως να διορθωθούνε με το να καταλάβουμε καλά, πως είναι στραβά και να ζητήσουμε τη γιατρεία τους. Λοιπόν, άθελά μου, γράφω γι' αυτά και σς παρακαλώ να δώσετε προσοχή στα παρακάτω, όχι γιατί είμαι ο σοφός Σολομώντας, αλλά γιατί αυτά τα ζητήματα για τα οποία γράφω, έτυχε να τα γνωρίζω καλύτερα από πολλούς, και γιατί η ζωή μου η ίδια είναι υφασμένη μαζί τους, σαν το στημόνι με το υφάδι.

Και με όλο που κάποια από αυτά τα στραβά που θέλουνε σιάξιμο, φαίνονται με την πρώτη ματιά πως δεν έχουνε μεγάλη σημασία, ωστόσο στ' αληθινά έχουνε πάρα πολύ μεγάλη, μα δεν θέλουνε να το καταλάβουνε εκείνοι που συνεργούνε στο κακό. Κι αν ακόμα τους δώσει κανείς να το καταλάβουνε, από πείσμα επιμένουνε στο στραβό για να μη φανούνε στους άλλους πλανημένοι.

Ένα απ' αυτά τα ζητήματα είναι π.χ. η κατάσταση που έχουνε οι εκκλησίες μας (για τα οποία έγραψα ύστερ' από το Πάσχα), το χάλι που βρίσκονται οι εκκλησιαστικές τέχνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας μας: η ψαλμωδία, η αγιογραφία, η αρχιτεκτονική, η μικροτεχνία, μ' ένα λόγο ό,τι εκφράζει το βαθύ πνεύμα της Ορθοδοξίας. Η παραμόρφωση αυτών των λειτουργικών τεχνών, ώστε από λειτουργικές να καταντήσουνε κοσμικές, έγινε και γίνεται από κάποιους επιπόλαιους, ρηχούς και αισθηματολογικούς ανθρώπους, που δεν νοιώθουνε καμμιά πνευματική ευθύνη για ό,τι κάνουνε, κι αλλάζουνε με ελαφρή συνείδηση το ένα και το άλλο, είτε στην ψαλμωδία, είτε στην αγιογραφία, είτε στα έθιμα της εκκλησίας, καταστρέφοντας τον θησαυρό της παραδόσεως με γελοίους νεωτερισμούς. Αυτοί πορεύονται χωρίς να

ξέρουνε τι κάνουνε, και χωρίς να τους μέλει τι συμφορά φέρνουνε στη φυλή μας. Εμείς, όμως, όσοι νοιώθουμε αυτά τα πράγματα, και την αξία τους, και που καταλαβαίνουμε πνευματική ευθύνη, έχουμε χρέος να αγωνισθούμε καταπάνω στην καταστροφή που κάνει η αμάθεια, η ανοησία, η ψωροπερηφάνεια, ο πνευματικός εκφυλισμός, μαζί με το πονηρό πνεύμα της εκμετάλλευσης. Αλλά, ενώ αυτοί οι μαστροχαλαστές πορεύονται, όπως είπα, ασυλλόγιστα, χωρίς να είναι σε θέση να καταλάβουνε τι κακό κάνουνε, εμείς οι άλλοι πρέπει να τους πολεμήσουμε με γνώση, με σοβαρότητα, με τα λόγια της αλήθειας. Ένα ρητό ανατολίτικο λέγει: «Ένας τρελλός έρριξε μια πέτρα στη θάλασσα και πέσανε στο νερό εκατό γνωστικοί γιά να τη βγάλουνε!». Ο τρελλός είναι εκείνος που χαλά την παράδοση, γιατί έτσι του κατέβηκε, κ' εμείς είμαστε οι γνωστικοί, που αγωνιζόμαστε να σώσουμε αυτό που πάει να καταστρέψει ο τρελλός, δηλαδή την παράδοση. Η παροιμία μιλά για έναν τρελλό και για εκατό γνωστικούς. Μα σ' εμάς είναι εκατό τρελλοί που γκρεμίζουνε και πεντέξη γνωστικοί, που αγωνίζονται, να μην τους αφήσουνε στο παλαβό αυτό έργο της καταστροφής.

Κατά δυστυχία, πολλοί απ' αυτούς τους ελαφρόμυαλους, αλαφρόκαρδους και κούφιους «νεωτεριστάς» (όπως θέλουν να λέγονται), έχουνε πιάσει τα πόστα, στα Υπουργεία, στις Ακαδημίες, στα Πανεπιστήμια και στ' άλλα εκπαιδευτήρια, στα Ωδεία, στα Θέατρα, στις εφημερίδες, στις εκκλησίες, στο ραδιοφωνικό σταθμό, κι από κει κάνουνε το κακό που κάνουνε ταμπουρωμένοι, με κάθε ευκολία, ενώ εμείς οι δυστυχείς πολεμάμε στ' ανοιχτά, μοναχοί, χωρίς καμιά υποστήριξη, χωρίς τα άρματα και τις τάμπες που έχουνε αυτοί. Κοντά σ' αυτό, εκείνοι έχουνε κάποια λαοπλάνα συνθήματα που τραβάνε τον κόσμο, όπως είναι: «ο πολιτισμός, η πρόοδος, η εξέλιξις, ο μοντερνισμός», και τα μασάνε μέρα-νύχτα στο στόμα τους σαν μαστίχι, ενώ εμείς είμαστε γι' αυτούς «καθυστερημένοι», «έξω από το ρεύμα της εποχής», δηλαδή ό,τι δεν τραβά τη συμπάθεια του πολλού κόσμου. Ενώ, λοιπόν, οι «μοντερνιστές» είναι, κούφιοι κι ανόητοι, χωρίς κανένα βαθύ αίσθημα ή σοβαρόν στοχασμό, ωστόσο μ' αυτά τα εύκολα εργαλεία της δημαγωγίας πλανούν τον κόσμο, προ πάντων όσοι απ' αυτούς έχουνε κάποιο δημόσιο αξίωμα.

Και μ' όλα ταύτα, εμείς, όχι μοναχά βαστάμε γερά και σταματούμε το γκρέμισμα, αλλά χτίζουμε σε στερεά θεμέλια, απάνω στα χαλάσματα που έχει σωριάσει η τυφλή μανία τους, και κάθε μέρα κερδίζουμε ψυχές που φωτίζονται, κι απορούνε κ' οι ίδιες σε τι πλάνη και σε τι ψευτιά βρισκόντανε πριν. Και μάλιστα ανάμεσα στους νέους, στον σπόρο που βλασταίνει.

(Πηγή: «Ευλογημένο καταφύγιο», Εκδ. ΑΚΡΙΤΑΣ)